

Микола Васильович Гоголь

Запропаща грамота

(Бувальщина)

Переклад Лесі Українки

Так ви хочете, щоб я вам розказав про діда? — Добре, чому ж не потішити оповідкою!

Ох, старовина, старовина! Що за радість, що за втіха впаде на серце, як почувеш про те, що давно, давно, і року йому і місяця нема, діялось на світі! А як вплутається ще який-небудь родич — дід або прадід, — ну, тоді і рукою махни: бодай я похлинувся за акахвистом великомучениці Варварі, коли не привиджується, мов би сам усе те робиш, — неначе вліз в прадідівську душу або прадідівська душа гуляє в тобі... Ну, мені нема гірш, як оті наші дівчата та молодиці: з'явись тільки їм на очі, — зараз: «Хома Григорович, Хома Григорович! а нуте, яку-небудь страховинну казочку! ось нуте-бо, нуте!» та-та, та-та, та-та, — і почнуть, і почнуть... Розказать-то, звісно, не штука, та подивіться, що робиться з ними потім у постелі. Адже ж я знаю, що кожна тремтить під укриттям, мовби її пропасниця трясе, і рада б з головою влізти в кожух. Дряпне об горщик миш, сама як-небудь зачепить ногою кочергу — крий боже! — і душа в п'ятах. А на другий день, як нічого не було;

чіпляється знову: розкажи їй страшну казку, та й годі!

Що ж би таке розказать вам? Одразу і не наверзеться на думку... Так, розкажу я вам, як відьми грали з покійним дідом у дурня. Тільки зарані прошу вас, люди добрі, не збивайте з пантелику, а то такий кисіль вийде, що сором буде в рот взяти! — Покійний дід, треба вам сказати, був не з простих за свого часу козаків. Знав і **твердо-он і слово-титлу поставити**. В свято одчеше було **апостола** так, що тепер і попович інший нехай сховається! Ну, самі знаєте, що в тодішні часи, коли зібрати зо всього Батурина письменних, то нічого було б і шапки підставлять, — в одну жменю можна було б усіх убгати. То ж то нічого й дивуватись, що всякий, хто було зустрінеться, вклонявся дідові мало не в пояс.

Одного ж разу здумав вельможний гетьман послати за чимсь до цариці грамоту; тодішній полковий писар — от, лиха година його знає, прозвища не згадаю... Вискряк не Вискряк, Мотузочка не Мотузочка, Голопуцьок не Голопуцьок... знаю тільки, що якоесь чудно починається те мудре прозвище, — покликав до себе діда і сказав йому, що от виряджає його сам гетьман посланцем з грамотою до цариці. Дід не любив довго збираться: зашив грамоту в шапку, вивів коня, почоломкався з жінкою та з двома

своїми, як він їх звав, поросятами, з котрих один був рідний батько хоч би й вашому оповідачу, і зняв за собою таку куряву, неначе п'ятнадцять хлопців заходились гратись посеред вулиці в «кашу». На другий день, ще четверті півні не співали, дід уже був в Конотопі. На ту пору там був ярмарок: люду по вулицях такого, що аж в очу миготіло. Тільки ж, як була рання пора, то все дрімало, простягшись на землі. Коло корови лежав гульвіса-парубок з почервонілим, як той снігур, носом; оддалік хропла, сидячи, перекупка, з крем'янями, з синькою, дроб'ю та бубликами; під возом лежав циган; на возі з рибою — чумаки; на самісінькій дорозі простяг свої ноги бородатий москаль з поясами та з рукавицями... Ну, всякого зброду, звичайно, як на ярмарку. Дід спинився, щоб роздивитись гаразд. Тим часом по ятках почали потроху ворухитись: жидівки почали бряжчати пляшками, дим посунув подекуди кружальцями, і дух від гарячих сластьон розійшовсь по всьому ярмарку. Дідові спало на думку, що в нього нема ні кресала, ні тютюну наготові: от він і пішов вештатися по ярмарку. Не вспів же він ступити і двадцяти кроків — як назустріч йому запорожець. Гульвіса, по виду знати! Червоні, як жар, штани, ясний барвистий пояс, при боку шабля і люлька з мідяним цепком по самі п'яти, — запорожець, та й годі! Ех, людці були! стане, випростається,

поправить рукою молодецькі вуси, цокне підковами — та й ушкварить! та ще як ушкварить: ноги витинають, мов те веретено в баб'ячих руках, мов той вихор; торкне рукою по кобзі, по всіх струнах, та зараз, узявшись у боки, і летить навприсяди: утне пісні — гуляй душа!.. Ні, минули вже тії часи: не бачити вже більше запорожців!.. — От, як зустрілись, слово по слову, — чи довго пізнатися? Почали балакати, так що дід був уже зовсім і забувся про своє подоріжжя. Напійка почалась, як на весіллі перед великим постом. Та, мабуть, наостанку надокучило бити горшки та шпурляти в людей грошима. Та й ярмаркові ж не вік стояти!

От, умовилися нові товариші, щоб не розлучатися і дорогу держать укупі. Було давно надвечір, коли вони виїхали в поле. Сонце пішло на спочивок, де-не-де горіли замість нього червоні пасма; наоколо миготіли ниви, як празникові плахти чорнобривих молодниць. Нашого запорожця страшенні теревені взяли. Дід та ще другий приплентач-гульвіса подумали вже, чи не біс засів у нього. Звідкіля що й бралось! Приведенції та пригоди розказував такі чудні, що дід разів скільки хапався за боки та мало кишок не порвав од сміху. Тільки ж в полі дедалі все більше сутеніло, а разом з тим ставала безладніш молодецька мова. Далі оповідач наш зовсім замовк і здригався при найменшому шелесті!